

รูปแบบภาวะผู้นำตามแนวพุทธศาสตร์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อ
ประสิทธิภาพการจัดการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1

The Model of Development Leadership according to Buddhist of School
Principles Affects the Quality of Education Management of the Office
of Roi Et Primary Education Service Area 1

คมกฤษ พวงศรีเคน

Khomkrit Pounsriken

อเนก ศิลปะนิลมาลัย

Anek Silpanilmalaya

พระเมธีวัชรารภณ

Phra mathi watcharaphon

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

Mahamakut Buddhist University, Roi-Et Campus

E-mail: khmkvch019@gmail.com

Received: 10 February 2025; Revised: 5 August 2025; Accepted: 20 August 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ (1) ศึกษาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำตามแนวพุทธศาสตร์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดการศึกษา ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 (2) ตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลการวัดภาวะผู้นำตามแนวพุทธศาสตร์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 กับข้อมูลเชิงประจักษ์ (3) เพื่อประเมินรูปแบบภาวะผู้นำตามแนวพุทธศาสตร์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการจัดการศึกษาของ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน จำนวน 420 คน เครื่องมือที่ใช้มี 2 ชนิด ได้แก่ แบบสอบถาม และแบบประเมินรูปแบบ สำหรับแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีความเที่ยงตรงของเนื้อหา ระหว่าง 0.80-1.00 แบบสอบถามเกี่ยวกับภาวะผู้นำตามแนวพุทธศาสตร์ของผู้บริหารสถานศึกษา มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .96 ส่วนแบบสอบถามเกี่ยวกับประสิทธิภาพการจัดการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .87 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ และวิเคราะห์องค์ประกอบ

ผลการวิจัยพบว่า 1) ภาวะผู้นำตามแนวพุทธศาสตร์ มี 4 ด้านหลัก 15 ด้านย่อย และ 82 ตัวบ่งชี้ ส่วนประสิทธิผลการจัดการศึกษา มี 4 ด้าน 23 ตัวบ่งชี้ 2) การตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร โดยใช้ สถิติ Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy (KMO) และค่า Bartlett's Test of Sphericity ทุกด้านและตัวบ่งชี้ มีความสัมพันธ์กันเหมาะสมในระดับดี สามารถนำไปวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันได้ 3) การประเมินรูปแบบภาวะผู้นำตามแนวพุทธศาสตร์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการจัด

การศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 ทุกองค์ประกอบและทุกตัวบ่งชี้มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้

คำสำคัญ: รูปแบบภาวะผู้นำตามแนวพุทธศาสตร์, ประสิทธิภาพการจัดการศึกษา, สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1

Abstract

The objectives of this dissertation were: (1) To study the elements and indicators of Leadership According to Buddhist of School Principles Affects the Quality of Education Management of the Office of Roi Et Primary Education Service Area 1 (2) To examine the consistency of Leadership According to Buddhist of School Principles Affects the Quality of Education Management of the Office of Roi Et Primary Education Service Area 1 (3) to evaluate the leadership style according to Buddhism of educational institution administrators that affects educational management. Roi Et Primary Educational Service Area Office 1. The sample group used in the research included of 420 school administrators and teachers. The 2 types of instruments used in this research were questionnaires and strategy assessments. The questionnaire had a 5 level rating scale with content validity between 0.80 – 1.00. The confidence value was .96, .87. The statistic used in data analysis included of frequency, percentage, mean, standard deviation, and exploratory factor analysis and confirmatory component analysis.

The results show that: 1) Leadership according to Buddhist principles has 4 main areas, 15 sub-areas, and 82 indicators. Educational management effectiveness has 4 areas, 23 indicators. 2) Exploratory Factor Analysis (EFA) by examining the relationship between variables using Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy (KMO) statistics and Bartlett's Test of Sphericity. Results of the analysis found that every component and indicator There is an appropriate relationship at a good level. Can be used for confirmatory component analysis. 3) Evaluation of leadership styles according to Buddhist principles of educational institution administrators that affect educational management of Roi Et Primary Educational Service Area Office, Area 1, every component and every indicator is appropriate and feasible.

Keywords: The Model of Development Leadership according to Buddhist, School Principles Affects the Quality of Education Management, The Office of Roi Et Primary Education Service Area 1

บทนำ

ท่ามกลางสภาวะการแข่งขัน และการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคปัจจุบันที่นับวันจะทวีความรุนแรงและรวดเร็วขึ้น องค์การส่วนใหญ่ต่างก็มองหาผู้บริหารที่มีความรอบรู้ในเชิงวิชาการ และเชิงบริหาร ผู้บริหารที่มีความมั่นใจในตนเอง และผู้บริหารที่มีความสามารถในการนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จ โดยมักจะละเลยเรื่องคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่มีความสำคัญมากที่ผู้บริหารทุกคนควรจะต้องมี ยกตัวอย่างเช่น

การบริหารจัดการองค์การโดยไม่คำนึงถึงความสัมพันธ์ส่วนตัวกับทีมงาน โดยการไม่เห็นแก่ความสุข และประโยชน์ที่ควรเอื้อให้กับผู้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน หรือการดำเนินงานโดยคำนึงถึงเพียงแต่ประโยชน์ส่วนตนหรือองค์การเพียงด้านวัตถุเพียงด้านเดียว ผลดีที่ได้รับมักจะเกิดขึ้นในระยะสั้น แต่จะไม่เกิดผลดีต่อตนเอง ต่อองค์การ และประเทศชาติในระยะยาวสังคมไทยในปัจจุบันจึงหันมามุ่งเน้นถึงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมอย่างต่อเนื่อง ดังเห็นได้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565)

หากองค์การหรือสังคมนั้นมีผู้นำที่มีภาวะผู้นำสูง มีศักยภาพและความสามารถสูง แม้ว่าผู้ตามดูเหมือนว่าภายนอก จะด้อยศักยภาพหรือความสามารถ ผู้นำก็จะสามารถพัฒนาหรือดึงศักยภาพและความสามารถของผู้ตามออกมาได้ ทำให้องค์การหรือสังคมนี้อาจมีประสิทธิภาพมากกว่ากลุ่มที่ผู้นำมีภาวะความเป็นผู้นำต่ำ ผู้นำ (Leader) เป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งต่อความสำเร็จขององค์การ เพราะผู้นำมีภาวะหน้าที่และความรับผิดชอบเช่นเดียวกับผู้บริหารที่จะต้องดำเนินการวางแผน การจัดการ การสั่งการ และการควบคุมให้ผู้ใต้บังคับบัญชาขององค์การในการปฏิบัติงานเพื่อให้ประสบความสำเร็จ ตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ซึ่งเป็นปัญหาที่น่าสนใจของนักวิชาการ และบุคคลทั่วไปอยู่ตรงที่ว่าผู้นำมีลักษณะภาวะผู้นำ หรือความสามารถในการนำอย่างไรจึงทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาหรือผู้ตามทุ่มเทความรู้ความสามารถ และพยายามที่จะทำงานสำเร็จจนเกิดประสิทธิผล (เศวณิต เศษณานนท์, 2542) นอกจากนี้ผู้นำองค์การยังเป็นบุคคลสำคัญในการผลักดันให้เกิดการพัฒนา และการเปลี่ยนแปลงภายในองค์การรวมทั้งเป็นผู้เสนอวิสัยทัศน์ในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ให้กับองค์การ ผู้นำจะเสนอวิสัยทัศน์ และผลักดันนโยบายขององค์การไปสู่ผู้ใต้บังคับบัญชาในระดับต่าง ๆ ให้ดำเนินการตามวิสัยทัศน์ และพันธกิจที่ได้กำหนดไว้ เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายขององค์การ

หน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ จำเป็นต้องมีผู้นำที่กำหนดทิศทางสู่ความสำเร็จตามเป้าหมาย ภาวะผู้นำ (Leadership) เป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลว ผู้นำที่มีคุณธรรม จริยธรรม ความรู้ ความสามารถ และทักษะที่เหมาะสม จะสามารถบริหารองค์การได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทฤษฎีภาวะผู้นำของตะวันตกแม้จะมีพื้นฐานวิทยาศาสตร์ที่แข็งแกร่ง แต่ยังไม่สมบูรณ์และไม่ครอบคลุมบริบทของสังคมตะวันออก ซึ่งให้ความสำคัญกับภาวะผู้นำในเชิงพุทธ โดยเฉพาะหลักไตรสิกขา ทศพิธราชธรรม และพระสูตรในพระไตรปิฎก เช่น อคัตถสูตร ลักษณะสูตร และสัปปริสสูตร การวิจัยนี้มุ่งศึกษาคุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาผู้นำสถานศึกษาในระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 ให้สามารถเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการศึกษาได้อย่างยั่งยืนตามแนวทางพระพุทธศาสนา ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้เลือกศึกษาพื้นที่ดังกล่าว

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบ ตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำตามแนวพุทธศาสตร์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดการศึกษา
2. เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลการวัดภาวะผู้นำตามแนวพุทธศาสตร์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดการศึกษา กับข้อมูลเชิงประจักษ์
3. เพื่อประเมินรูปแบบภาวะผู้นำตามแนวพุทธศาสตร์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการจัดการศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research & Development) โดยแบ่งระยะการวิจัยออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาองค์ประกอบของภาวะผู้นำตามแนวพุทธศาสตร์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดการศึกษา ประกอบด้วย 1) วิเคราะห์และสังเคราะห์แนวคิด หลักการ ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องภาวะผู้นำตามแนวพุทธศาสตร์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดการศึกษา 2) สนทนากลุ่มเพื่อยกร่างรูปแบบภาวะตามแนวพุทธศาสตร์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดการศึกษา 3) เครื่องมือที่ใช้เป็นเอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม 4) วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา

ระยะที่ 2 ตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลการวัดภาวะผู้นำตามแนวพุทธศาสตร์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดการศึกษา ใช้รูปแบบวิธีการ วิจัยเชิงปริมาณ ประกอบด้วย 1) ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน จำนวน 1,658 คน 2) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ ใช้สถิติวิเคราะห์เชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis : CFA) คอมเลย์และเอ ลี (Comrey and A, 1992) และทาเบนิคและฟิดล (Tabachnick, B,G, & Fidell, L, S. 2007) ได้เสนอแนะขนาดตัวอย่างที่เหมาะสมในการนำไปใช้วิเคราะห์องค์ประกอบ คือ จำนวน 420 คน ถือว่า ดีมาก (As Excellent) ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) และสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Sample Random Sampling) 3) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม แบบประมาณค่า 5 ระดับ 4) สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันและการทดสอบสหสัมพันธ์แบบลำดับที่สำหรับความสอดคล้องกันในการตัดสินใจหาค่า

ระยะที่ 3 ประเมินรูปแบบภาวะผู้นำตามแนวพุทธศาสตร์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดการศึกษา มีการดำเนินการ ดังนี้ 1) กลุ่มผู้ประเมิน กลุ่มผู้ประเมินเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านคุณธรรมจริยธรรมตามแนวพุทธศาสตร์ ที่ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง โดยกำหนดคุณสมบัติกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ดังนี้ ผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรมและภาวะผู้นำ จำนวน 7 คน ได้แก่ 1) เป็นนักวิชาการหรืออาจารย์มหาวิทยาลัยที่มีผลงานเกี่ยวกับภาวะผู้นำการบริหารและการจัดการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมจริยธรรมตามแนวพุทธศาสตร์ จำนวน 2 คน 2) เป็นหรือเคยเป็นผู้บริหารในสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่กำกับดูแลนโยบายการศึกษาและมีบทบาทในการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาด้านคุณธรรมจริยธรรมตามแนวพุทธศาสตร์ จำนวน 1 คน 3) เป็นผู้บริหารหรือผู้รับผิดชอบ ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาที่กำกับดูแลและมีบทบาทในการส่งเสริมสนับสนุนด้านคุณธรรมจริยธรรมตามแนวพุทธศาสตร์ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 2 คน 4) เป็นผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสบการณ์ในการบริหารสถานศึกษาที่เคยได้รับรางวัลดีเด่นด้านคุณธรรม ไม่น้อยกว่า 5 ปี มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับทฤษฎีภาวะผู้นำ ทฤษฎีด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านการบริหารสถานศึกษาและการวิจัย จำนวน 2 คน 2) ประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ โดยประเมินจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 9 คน และทดสอบสหสัมพันธ์ตามลำดับที่เพื่อหาความสอดคล้องความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01 3) ประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้จากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 7 คน ดังนี้ (1) หาค่าความเหมาะสม โดยหาค่าเฉลี่ย (Mean) จากการตัดสินใจหาค่าของผู้เชี่ยวชาญ (2) หาค่าความเป็นไปได้ โดยหาค่าเฉลี่ย (Mean) จากการตัดสินใจหาค่าของผู้เชี่ยวชาญ (3) แบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ (4) สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

1. ภาวะผู้นำตามแนวพุทธศาสตร์ มี 4 ด้านหลัก 15 ด้านย่อย และ 82 ตัวบ่งชี้ ส่วนประสิทธิผลการจัดการศึกษา มี 4 ด้าน 23 ตัวบ่งชี้ ทุกตัวมีค่าเฉลี่ยผ่านเกณฑ์ คือค่าเฉลี่ยเท่ากับหรือมากกว่า 4.00 องค์ประกอบด้านหลักพรหมวิหารธรรม ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบย่อย คือ (1.1) เมตตาธรรม (1.2) ธรรมกรุณา (1.3) มุทิตาธรรม และ(1.4) ธรรมอุเบกขา องค์ประกอบด้านสังคหวัตถุธรรม ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบย่อย คือ (2.1) ธรรมทาน (2.2) ธรรมปิยวาจา (2.3) ธรรมอัตถจริยา และ(2.4) ธรรมสมานัตตตา องค์ประกอบด้านอิทธิบาทธรรม ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบย่อย คือ (3.1) ธรรมฉันทะ (3.2) ธรรมวิริยะ (3.3) ธรรมจิตตะและ(3.4) ธรรมวิมังสา องค์ประกอบด้านคุณธรรมประกอบด้วย 3 องค์ประกอบย่อย คือ (4.1) การครองตน (4.2) การครองคน (4.3) การครองงาน และองค์ประกอบด้านประสิทธิผลการจัดการศึกษา ประกอบด้วยขอบข่ายการบริหารสถานศึกษา 4 ด้าน ได้แก่ (1) การบริหารงานวิชาการ (2) การบริหารงบประมาณ (3) การบริหารงานบุคคล (4) การบริหารทั่วไป เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของรูปแบบภาวะผู้นำตามแนวพุทธศาสตร์

2. การตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร ผลการวิเคราะห์ดังนี้ 1) ค่าไค-สแควร์หารด้วยองศาอิสระ (df) เท่ากับ 1.631 ซึ่งได้ค่าไค-สแควร์ 280.532 ที่องศาอิสระ 172 2) ค่า GFI และ AGFI เท่ากับ .947 และ .916 ตามลำดับ 3) ค่า NFI และ CFI เท่ากับ .951 และ .980 ตามลำดับ 4) ค่า RMSEA เท่ากับ 0.038 ซึ่งทุกค่าดัชนีผ่านเกณฑ์ที่กำหนด ทำให้ทุกองค์ประกอบและตัวบ่งชี้มีความสัมพันธ์ที่เหมาะสมในระดับดีและสามารถนำไปใช้ในการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันได้

3. ผลการประเมินรูปแบบภาวะผู้นำตามแนวพุทธศาสตร์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการจัดการศึกษา ทุกองค์ประกอบและทุกตัวบ่งชี้มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ โดยมีค่ามัธยฐาน (Mdn) ตั้งแต่ 3.50 ขึ้นไป และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (IQR) ไม่เกิน 1.50

อภิปรายผล

1. ภาวะผู้นำตามแนวพุทธศาสตร์ มี 4 ด้านหลัก 15 ด้านย่อย และ 82 ตัวบ่งชี้ ส่วนประสิทธิผลการจัดการศึกษา มี 4 ด้าน 23 ตัวบ่งชี้ ทั้งนี้อาจเพราะว่า หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับภาวะผู้นำมีความทันสมัยและสามารถนำมาปรับใช้ในชีวิตและการทำงานได้ โดยเฉพาะการสื่อสารที่สำคัญในสถานการณ์ปัจจุบัน ผู้นำต้องให้ความสำคัญกับการสื่อสารทั้งภายในและภายนอกองค์กร ซึ่งสามารถใช้หลักกัลยาณมิตรธรรม 7 ประการ โดยเฉพาะ "วิตตะ" หรือการพูดอย่างมีคุณภาพ ได้แก่ พูดแจ่มแจ้ง: อธิบายให้เข้าใจได้ชัดเจน พูดจริงใจ: พูดให้ผู้อื่นยอมรับและกระตือรือร้น พูดเข้าใจ: กระตุ้นความศรัทธาและกระตือรือร้น พูดให้ร้ายเง: สร้างความหวังและกำลังใจให้ผู้อื่น นอกจากการพูดแล้ว ผู้นำต้องรู้จักการฟังด้วย (วณฺณขโม) โดยเปิดใจรับฟังความคิดเห็นจากผู้อื่น ไม่เพียงแต่การพูดอย่างเดียว ซึ่งการฟังที่ดีถือเป็นความท้าทายสำหรับผู้นำหลายคน นอกจากนี้ยังต้องสามารถแปลงเรื่องราวสำคัญให้เข้าใจได้ดี เพื่อให้การทำงานร่วมกันมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับแนวคิดของ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2546) ได้กล่าวถึงภาวะผู้นำไว้ในหนังสือเรื่อง ภาวะผู้นำ : ความสำคัญต่อการพัฒนาคน พัฒนาประเทศสรุปว่า ภาวะผู้นำ ก็คือ คุณสมบัติ เช่น สติปัญญาความดีงาม ความรู้ ความสามารถของบุคคลที่ชักนำให้คนทั้งหลายมาประสานกันและพากันไปสู่จุดหมายที่พึงปรารถนาและกล่าวถึงลักษณะผู้นำไว้ 3 ข้อ คือ มองกว้าง คิดไกล และใฝ่สูง และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ประกริต รัชวัตร (2536) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษาพยาบาล ผลการวิจัย พบว่า องค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษาพยาบาล ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก 9 องค์ประกอบย่อย องค์ประกอบหลักที่ 1 การครองตน ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย 3 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักไตรสิกขา หลักพรหมวิหารธรรม หลักสัปปุริสธรรม องค์ประกอบหลักที่ 2 การครองคน ประกอบด้วย

องค์ประกอบย่อย 3 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักกัลยาณมิตรธรรม หลักสังคหวัตถุ 4 หลักสาราณียธรรม องค์ประกอบหลัก ที่ 3 การครองงาน ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย 3 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ หลักอริยสัจ 4 หลักทศพิธราชธรรม หลักอิทธิบาท 4

2. การตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร ผลการวิเคราะห์ดังนี้ 1) ค่าไค-สแควร์หารด้วยองศาอิสระ (df) เท่ากับ 1.631 ซึ่งได้ค่าไค-สแควร์ 280.532 ที่องศาอิสระ 172 2) ค่า GFI และ AGFI เท่ากับ .947 และ .916 ตามลำดับ 3) ค่า NFI และ CFI เท่ากับ .951 และ .980 ตามลำดับ 4) ค่า RMSEA เท่ากับ 0.038 ซึ่งทุกค่าดัชนีผ่านเกณฑ์ที่กำหนด ทำให้ทุกองค์ประกอบและตัวบ่งชี้มีความสัมพันธ์ที่เหมาะสมในระดับดีและสามารถนำไปใช้ในการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันได้ ทั้งนี้อาจเพราะว่า องค์ประกอบเชิงยืนยัน โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ ชี้ให้เห็นว่ารูปแบบการวัดมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์โดยพิจารณาจาก 1) ค่าไค – สแควร์ หารด้วยองศาอิสระ (df) มีค่าเท่ากับ 1.631 ในที่นี้ค่าไค – สแควร์ เท่ากับ 280.532 ที่องศาอิสระ (df) มีค่าเท่ากับ 172 2) ค่าดัชนีระดับความกลมกลืน (GFI ; Goodness of Fit Index) และค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (AGFI ; Adjust Goodness of Fit Index) มีค่าเท่ากับ .947 และ .916 ตามลำดับ 3) ค่าดัชนีวัดเปอร์เซ็นต์ความกลมกลืน (NFI) และค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืนเปรียบเทียบ (CFI) ค่าเท่ากับ .951 และ .980 ตามลำดับ และ 4) ค่าดัชนีรากกำลังสองเฉลี่ยของความคลาดเคลื่อนในการประมาณค่า (RMSEA) มีค่าเท่ากับ 0.038 ซึ่งค่าดัชนีทุกค่าผ่านเกณฑ์ที่กำหนด แสดงว่ารูปแบบมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ในสภาพการณ์ที่ผ่านมาและในปัจจุบันผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้รับการพัฒนาให้เกิดคุณลักษณะหรือพฤติกรรมที่สอดคล้องกับทฤษฎีหรือผลงานวิจัยตามที่กำหนดเป็นองค์ประกอบหลัก องค์ประกอบย่อย และตัวบ่งชี้ที่ใช้ในการวิจัยทำให้มีพฤติกรรมการแสดงออกที่สอดคล้องกับทฤษฎีหรือผลงานวิจัยนั้น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือองค์ประกอบหลักองค์ประกอบย่อยและตัวบ่งชี้ในรูปแบบภาวะผู้นำตามแนวพุทธศาสตร์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 มีปรากฏอยู่ในแนวนโยบายหรือแนวปฏิบัติเพื่อการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เช่น ในนโยบายคณะรัฐมนตรี แลงต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติกำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ชาติว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2556-2560) ในการส่งเสริมการบริหารราชการแผ่นดินที่มีธรรมาภิบาลและการป้องกันปราบปรามทุจริตและประพฤติมิชอบในภาครัฐใช้มาตรการทางกฎหมาย การส่งเสริมและสนับสนุนภาคีองค์กรภาคเอกชนและเครือข่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบสอดคล้องกับงานวิจัยของสุทธิพงษ์ ทะกอง (2560) ได้ศึกษาเรื่อง ตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำเชิงคุณธรรมสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน: โมเดลความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง ผลการวิจัยเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย คือ (1) ตัวบ่งชี้ที่มีความเหมาะสมได้รับการคัดสรรไว้ในโมเดลทุกตัว โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับหรือสูงกว่า 3.00 และมีค่าสัมประสิทธิ์การกระจายเท่ากับหรือต่ำกว่า 20% (2) โมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ดีมาก พิจารณาจากค่าไค-สแควร์ (χ^2) เท่ากับ 13.07 ค่าองศาอิสระ (df) เท่ากับ 12 ค่านัยสำคัญทางสถิติ (p-value) เท่ากับ 0.36417 ค่าดัชนีวัดระดับความสอดคล้อง (GFI) เท่ากับ 1.00 และค่าดัชนีวัดระดับความสอดคล้องที่ปรับแก้แล้ว (AGFI) เท่ากับ 0.970 และค่าความคลาดเคลื่อนในการประมาณค่าพารามิเตอร์ (RMSEA) เท่ากับ 0.012 และ (3) องค์ประกอบหลักทุกตัวมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงกว่าเกณฑ์ 0.70 องค์ประกอบย่อยและตัวบ่งชี้ทุกตัวมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงกว่าเกณฑ์ 0.30

องค์ความรู้ใหม่

ภาวะผู้นำตามแนวพุทธศาสตร์ของผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพและคุณภาพสูง การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการบริหารสามารถสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และพัฒนาบุคลากรได้อย่างยั่งยืน

องค์ประกอบของภาวะผู้นำตามแนวพุทธศาสตร์

1. อิทธิบาท 4: หลักธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จ ประกอบด้วย ฉันทะ: ความพอใจและรักในสิ่งที่ทำ วิริยะ: ความพากเพียรและตั้งใจในการปฏิบัติงาน จิตตะ: การเอาใจใส่และมุ่งมั่นในงาน วิมังสา: การพิจารณาและตรวจสอบเพื่อปรับปรุงงานให้ดีขึ้น การนำอิทธิบาท 4 มาประยุกต์ใช้ช่วยให้ผู้บริหารสามารถสร้างวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน เป็นแบบอย่างที่ดี มีความคิดสร้างสรรค์ ทำงานเป็นทีม และเพิ่มพลังอำนาจให้กับบุคลากร

2. สังคหวัตถุ 4: หลักธรรมที่ช่วยในการครองใจคน ประกอบด้วย ทาน: การให้และแบ่งปัน ปิยวาจา: การพูดจาไพเราะ อตถจริยา: การประพฤติที่เป็นประโยชน์ สมานัตตตา: การวางตนเสมอต้นเสมอปลาย การประยุกต์ใช้สังคหวัตถุ 4 ช่วยให้ผู้บริหารสามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคลากร ส่งเสริมความร่วมมือ และสร้างบรรยากาศการทำงานที่ดี

3. คุณธรรมและจริยธรรม: การมีความยุติธรรม ความซื่อสัตย์ และความรับผิดชอบในการปฏิบัติงาน ส่งผลให้ผู้บริหารได้รับความเชื่อถือและนับถือจากบุคลากร

ภาพที่ 1 ภาวะผู้นำตามแนวพุทธศาสตร์ของผู้บริหารสถานศึกษา

สรุป

1. ภาวะผู้นำตามแนวพุทธศาสตร์ มี 4 ด้านหลัก 15 ด้านย่อย และ 82 ตัวบ่งชี้ ส่วนประสิทธิผลการจัดการศึกษา มี 4 ด้าน 23 ตัวบ่งชี้ 2. การตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร ผลการวิเคราะห์ดังนี้ 1) ค่าไค-สแควร์หารด้วยองศาอิสระ (df) เท่ากับ 1.631 ซึ่งได้ค่าไค-สแควร์ 280.532 ที่องศาอิสระ 172 2) ค่า GFI และ AGFI เท่ากับ .947 และ .916 ตามลำดับ 3) ค่า NFI และ CFI เท่ากับ .951 และ .980 ตามลำดับ 4) ค่า RMSEA เท่ากับ 0.038 ซึ่งทุกค่าดัชนีผ่านเกณฑ์ที่กำหนด ทำให้ทุกองค์ประกอบและตัวบ่งชี้มีความสัมพันธ์ที่เหมาะสมในระดับดีและสามารถนำไปใช้ในการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันได้ 3. การประเมินรูปแบบภาวะผู้นำตามแนวพุทธศาสตร์ ทุกด้านและทุกตัวบ่งชี้มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาประเด็นรูปแบบภาวะผู้นำตามแนวพุทธศาสตร์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดการศึกษา ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรนำรูปแบบภาวะผู้นำตามแนวพุทธศาสตร์ไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษา ด้วยการนำองค์ประกอบทั้ง 4 ด้าน 15 ด้านย่อย และ 82 ตัวบ่งชี้ไปใช้ในการจัดทำหลักสูตรอบรมหรือพัฒนาเชิงคุณธรรมจริยธรรม เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงพุทธให้กับผู้บริหารสถานศึกษาในเชิงรูปธรรม

2) สถานศึกษาหรือสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสามารถนำตัวบ่งชี้จากงานวิจัยไปใช้ในการประเมินตนเอง (Self-assessment) หรือเป็นเครื่องมือหนึ่งในการประเมินภาวะผู้นำของผู้บริหาร เพื่อพัฒนาจุดแข็ง และปรับปรุงจุดอ่อนของการบริหารงานอย่างต่อเนื่อง

3) สถานศึกษานำผลการวิจัยไปใช้ในการกำหนดนโยบายหรือแนวทางเชิงยุทธศาสตร์ของสถานศึกษา โดยเน้นการบริหารที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของไตรสิกขา ทศพิธราชธรรม และหลักธรรมจากพระไตรปิฎก เพื่อสร้างความสมดุลระหว่างประสิทธิภาพและคุณธรรมในการบริหารสถานศึกษา

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรดำเนินการวิจัยในรูปแบบกรณีศึกษา (Case Studies) โดยเลือกสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพื่อสังเคราะห์และใช้เป็นแนวทางในการผลิตผู้บริหารที่มีประสิทธิภาพ

2) ควรศึกษาตัวแปรภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในรูปแบบอื่น ๆ เช่น ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ ภาวะผู้นำเชิงวิชาการ เป็นต้น ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการจัดการศึกษา

3) ควรศึกษาวิจัยการสร้างโมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling) ของตัวแปรเชิงสาเหตุเพื่ออธิบายการบริหารเชิงพุทธของผู้บริหารได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

ประกริต รัชวัตร. (2536). ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงดูบุตรวัยขวบปีแรกของมารดาที่มีบุตรป่วยและ ไม่เคยป่วยด้วยโรคติดเชื้อเฉียบพลันระบบหายใจ. วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). คู่มือการศึกษาแนวพุทธ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.

เศาวนิต เศาณานนท์. (2542). ภาวะผู้นำ. นครราชสีมา: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.

สุทธิพงษ์ ทะกอง. (2560). ตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำเชิงคุณธรรมสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน : โมเดลความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง. ดุษฎีนิพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริการการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย.

สำนักงานสภาพัฒนาการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎามนตรี. (2565). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสาม พ.ศ. 2566-2570. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.